Κανένας δε ζήτησε τη γνώμη της, κανένας δεν ασχολιόταν μαζί της και μάλλον κανένας δεν έδωσε σημασία στην περίπου ξεκάρφωτη δήλωση της Ιταλίας ότι «τάσσεται υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας». Ήταν 27 Μαΐου του 1911. Στα Δωδεκάνησα, το πιθανότερο ήταν ότι κανένας δεν πήρε είδηση αυτή τη δήλωση. Κι αν κάποιος τύχαινε να την άκουσε, σίγουρα θεώρησε ότι το ζήτημα δεν τον αφορά. Εκείνο που απασχολούσε τους κατοίκους των νησιών εκείνη την εποχή, ήταν ότι τελικά οι Νεότουρκοι είχαν επικρατήσει και είχαν καταργήσει τα όποια προνόμια εξακολουθούσαν να ισχύουν μετά το 1869.

Στη διάρκεια της τουρκοκρατίας, τα Δωδεκάνησα ήταν για μακρύ διάστημα αυτόνομη και αυτοδιοίκητη περιοχή. Σήκωσαν κι αυτά τη σημαία της επανάστασης το 1821 κι απελευθερώθηκαν. Όμως, στον διακανονισμό των συνόρων το 1830, αποδόθηκαν στην Τουρκία μαζί με τη Σάμο με αντάλλαγμα την Εύβοια, που κρατούσαν ακόμη οι Τούρκοι. Από το 1835, είχαν πάλι πλήρη αυτονομία που περιορίστηκε στα 1869, όταν έσβησε η επανάσταση στην Κρήτη, και καταργήθηκε εντελώς, όταν επικράτησαν οι Νεότουρκοι το 1908. Το μέλλον φαινόταν ζοφερό.

Τον Σεπτέμβριο, οι Ιταλοί ξαναχτύπησαν. Ναι μεν ήταν υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αλλά κάτι έπρεπε να γίνει με την αναρχία στη μαύρη ήπειρο. Από την παλιά κι απέραντη οθωμανική αποικία στην Αφρική, είχαν πια απομείνει μονάχα οι περιοχές της Τριπολίτιδας και της Κυρηναϊκής, καθώς η Αίγυπτος βρισκόταν ήδη κάτω από την επιρροή της Βρετανίας και η Τυνησία με την Αλγερία ανήκαν στη Γαλλία. Στις 13 Σεπτεμβρίου 1911, η Ιταλία ανακάλυψε ότι η Τουρκία είχε αφήσει στην τύχη και στην αναρχία την Τριπολίτιδα και την Κυρηναϊκή, όπου υπήρχαν ιταλικά εμπορικά και άλλα ζωτικά συμφέροντα. Και μια που οι Τούρκοι δεν έδειχναν κανένα ενδιαφέρον για τις περιοχές, η Ιταλία τις ζητούσε για λογαριασμό της. Εισέπραξε το οθωμανικό «όχι» που περίμενε και κήρυξε τον πόλεμο. Με την ευκαιρία του ιταλοτουρκικού πολέμου, ο στόλος των Ιταλών έκανε και μια βόλτα στα ανατολικά, βομβάρδισε την τουρκοκρατούμενη Πρέβεζα, έπλευσε ως τον Ελλήσποντο και, στην επιστροφή, έκανε μια στάση στη Ρόδο.

Ήταν 11 Απριλίου του 1912, όταν ο στρατηγός Αμέλιο έκανε απόβαση στο νησί με 11.000 άνδρες. Η μάχη δόθηκε στην Ψίνθο, έξω από την πόλη της Ρόδου, και οι Τούρκοι έπαθαν νίλα, καθώς μπροστά τους ήταν οι Ιταλοί και πίσω τους οι Έλληνες που έσπευσαν να δώσουν ένα χέρι βοήθειας στους «ελευθερωτές». Μετά από 8 ημέρες, ο Αμέλιο έμπαινε θριαμβευτής στην πόλη. Οι Έλληνες βγήκαν να τον υποδεχτούν.

Ο ενθουσιασμός περίσσευε. Ο Ιταλός στρατηγός διάβασε μια διακήρυξη, όπου μεταξύ άλλων αναφερόταν ότι «η τουρκική κυριαρχία έληξε πλέον επί της Ρόδου και των λοιπών νήσων, το μέλλον των οποίων δεν δύναται να είναι άλλο παρά η αυτονομία και η αυτοδιοίκησις αυτών». Στην Πάτμο, ένα συνέδριο Ελλήνων προκρίτων διακήρυξε την ένωση των νησιών με την Ελλάδα.

Μάταια. Οι Ιταλοί σκέφτηκαν πως τα Δωδεκάνησα μπορούσαν κάλλιστα να αποτελέσουν διαπραγματευτικό ατού στις κουβέντες τους με την Τουρκία. Όταν ο ιταλοτουρκικός πόλεμος τέλειωσε, η συνθήκη ειρήνης προέβλεπε την παραχώρηση στους Ιταλούς των οθωμανικών εδαφών στην Αφρική, ενώ οι ίδιοι θα εκκένωναν τα Δωδεκάνησα. Οι Ιταλοί πήραν αυτό που ήθελαν αλλά ξέχασαν να φύγουν από το Αιγαίο. Άλλωστε, η «συνθήκη του Ουσί», όπως έμεινε στην Ιστορία, υπογράφτηκε στις 5 Οκτωβρίου 1912. Την ημέρα εκείνη, η Ελλάδα κήρυσσε τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία, καθώς άναβαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ενώ στον ευρωπαϊκό ορίζοντα μαζεύονταν σύννεφα που προμηνούσαν τον επερχόμενο παγκόσμιο πόλεμο. Με μια μυστική συμφωνία στο Λονδίνο, οι μεγάλες δυνάμεις, Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, αναγνώρισαν την ιταλική κατοχή στα νησιά με αντάλλαγμα την ουδετερότητά της στις εξελίξεις.

Επτά χρόνια αργότερα, όλα ήταν διαφορετικά. Οι βαλκανικοί πόλεμοι αποτελούσαν απώτερο παρελθόν κι ο Α' Παγκόσμιος πρόσφατο, ενώ στα βορειοδυτικά σύνορα της Ελλάδας γινόταν παιχνίδι με τη νεογέννητη Αλβανία. Οι Ιταλοί όχι μόνο εξακολουθούσαν να κατέχουν τα Δωδεκάνησα αλλά είχαν βάλει πόδι και στη Βόρεια Ήπειρο. Ήταν Ιούλιος του 1919, όταν υπογράφτηκε η ελληνοϊταλική συνθήκη που έμεινε στην Ιστορία με την ονομασία «συμφωνία Βενιζέλου - Τιτόνι». Με αυτήν, η Ιταλία παραχωρούσε στην Ελλάδα τη Βόρεια Ήπειρο και «την κυριαρχία των νήσων, τας οποίας κατέχει εις το Αιγαίον». Η συμφωνία επρόκειτο να ισχύσει από τις 23 Ιουλίου του 1920 αλλά καταγγέλθηκε από τους Ιταλούς την παραμονή, 22 Ιουλίου (1920). Ο Βενιζέλος ήταν τότε στο Παρίσι και διαπραγματευόταν τη μετέπειτα συνθήκη των Σεβρών. Πίεσε να περιληφθούν στον διακανονισμό και τα Δωδεκάνησα.

Στις 10 Αυγούστου, μαζί με τη συνθήκη των Σεβρών που μετέτρεπε την Ελλάδα σε κράτος «των πέντε θαλασσών και των δύο ηπείρων», υπήρχε και έγγραφη παραίτηση της Ιταλίας από τα Δωδεκάνησα. Τίποτα δεν ίσχυσε. Η ανατροπή του Βενιζέλου, η παλινόρθωση του Κωνσταντίνου, η άνοδος του Κεμάλ και η μικρασιατική καταστροφή έφεραν τα πάνω κάτω. Μεσολάβησε και η ακύρωση όλων των διεθνών συνθηκών που ίσχυαν για την Αλβανία (1921) κι έτσι δόθηκε στην Ιταλία ιδανική αφορμή. Στις 25 Σεπτεμβρίου 1922 κι ενώ η Ελλάδα ζούσε τις πρώτες μέρες μετά την επανάσταση Πλαστήρα - Γονατά, οι Ιταλοί κατάγγειλαν για άλλη μια φορά τις συνθήκες: «Κρατάμε τα Δωδεκάνησα», ήταν το νόημα. Η επικράτηση του Μουσολίνι, τον Οκτώβριο, δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Η Ελλάδα απάντησε (29 Ιανουαρίου 1923) ότι διατηρεί όλα της τα δικαιώματα αλλά το πρωτεύον τότε

ήταν άλλο.

Η συνθήκη της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923) καθόρισε τα σύνορα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, ενώ άφησε τα Δωδεκάνησα απ' έξω, προκειμένου το θέμα να λυθεί «μεταξύ των ενδιαφερομένων», μέσα στους οποίους δεν περιλαμβανόταν η Τουρκία. Η Ελλάδα έμεινε με την παρηγοριά ότι τουλάχιστον είχε να κάνει μόνο με τους Ιταλούς. Στα επόμενα χρόνια, η εκκρεμότητα εξακολουθούσε να υπάρχει. Ο Μουσολίνι αντιμετώπιζε τα νησιά ως ιταλική κτήση και προσπαθούσε να καταπνίξει το ελληνικό φρόνημα ενισχύοντας και το καθολικό στοιχείο σε βάρος των ορθοδόξων. Ο διορισμός διοικητή στη Ρόδο ήταν αυστηρά προσωπική του υπόθεση. Ο εκεί διοικητής άλλωστε χρεώθηκε και τον τορπιλισμό της Έλλης στα 1940.

Νωρίτερα (4 Ιανουαρίου 1932), μια ιταλοτουρκική συνθήκη καθόρισε την κυριαρχία στα νησιά, τα νησάκια και τις βραχονησίδες της Δωδεκανήσου ανάμεσα στο Καστελόριζο και τις τουρκικές ακτές. Μια μικτή ιταλοτουρκική επιτροπή ανέλαβε τη χάραξη των συνόρων. Το πρωτόκολλο υπογράφτηκε στις 28 Δεκεμβρίου 1932. Ανάμεσα στα άλλα, καθόριζε (άρθρο 30) ότι οι βραχονησίδες του συμπλέγματος Ίμια ανήκαν στην Ιταλία και το νησάκι Κάτο στην Τουρκία. Η αλληλογραφία σχετικά με το όλο θέμα κράτησε τέσσερα χρόνια, καθώς προέκυψε αμφισβήτηση για κάποια σημεία νότια και ανατολικά από το Καστελόριζο. Προκειμένου να υποστηρίξει τις θέσεις της, η Τουρκία ισχυριζόταν ότι αλλαγή στο πρωτόκολλο του Δεκεμβρίου 1932 σήμαινε ακύρωση και της συμφωνίας του Ιανουαρίου του ίδιου χρόνου, καθώς τα δυο έγγραφα πήγαιναν μαζί, ήταν «σύμφυτα» (επιστολή του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών, 20 Νοεμβρίου του 1935). Εξήντα χρόνια αργότερα, η Τουρκία θα υποστήριζε ακριβώς το αντίθετο στην κρίση των Ιμίων. Η αλληλογραφία που η δημοσιογραφική έρευνα έφερε στο φως τότε, αποκάλυψε ότι το όλο θέμα είχε κλείσει με την ανταλλαγή επιστολών ανάμεσα στις κυβερνήσεις των δύο χωρών (26 Σεπτεμβρίου 1936 η τουρκική, 28 Νοεμβρίου 1936 η ιταλική). Είχε προηγηθεί υπογραφή μνημονίου, με το οποίο η Τουρκία δεχόταν να προσφύγει στη Χάγη, προσφυγή που ποτέ δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς η κυβέρνηση του Κεμάλ αποδέχτηκε όλες τις ιταλικές θέσεις.

Η Ελλάδα ποτέ δεν έπαψε να ζητά από την Ιταλία τα νησιά. Όμως, με παρελκυστική τακτική η Ιταλία κατάφερε να κρατήσει το όλο θέμα σε εκκρεμότητα ως το 1940, οπότε κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα. Στα 1946, τα πράγματα είχαν αλλάξει. Στο Παρίσι, το ανώτατο συμβούλιο των υπουργών Εξωτερικών των χωρών που πολέμησαν τον άξονα αποφάσισε ν' αποδοθούν στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα μαζί με το Καστελόριζο (26 Ιουνίου 1946). Στις 10 Φεβρουαρίου 1947, υπογράφηκε η συμφωνία στο Μέγαρο της Ευρώπης, στο γαλλικό υπουργείο Εξωτερικών, μαζί με όλες τις άλλες ρυθμίσεις που απέρρεαν από τις μεταπολεμικές συνθήκες. Στις 15 του Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου, έγινε η παράδοση των νησιών.

Ενσωματώθηκαν στην Ελλάδα στις 7 Μαρτίου 1948. Στις 8, ο τότε βασιλιάς Παύλος ήταν ο πρώτος Έλληνας εστεμμένος που επισκεπτόταν τη Ρόδο.

(Ελεύθερος Τύπος, 4 - 9.3.2013)